

1195024 การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการศึกษา

Utilization of Learning Resources and Local Wisdom for Education

จำนวนหน่วยกิต 3(2-2-5) (บรรยาย-ปฏิบัติ-ศึกษาด้วยตนเอง)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทน์ภัส นิยมทรัพย์

0979936697

jjoooyy66@hotmail.com

คำอธิบายรายวิชา

ความหมาย หลักการ ขอบข่าย คุณค่า ความสำคัญ กระบวนการใช้แหล่งเรียนรู้และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ใน
ท้องถิ่น การจัดระบบฐานข้อมูลและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนา
การศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

ความหมาย หลักการ ขอบข่าย คุณค่า ความสำคัญ กระบวนการใช้

1

2

3

แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและออกแบบกิจกรรม

4

การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การจัดระบบฐานข้อมูลและ

5

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ นักศึกษาสามารถ...

1. อธิบายถึงความหมาย หลักการ ขอบข่าย คุณค่า ความสำคัญ กระบวนการใช้ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. สำรวจและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นได้
3. จัดทำระบบฐานข้อมูลและเสนอแนวคิดในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อ พัฒนาการศึกษได้
4. ปฏิบัติการสอนจากการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ใน ท้องถิ่นได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้นักศึกษา...(ต่อ)

5. ตระหนักในคุณค่าและคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต
6. สามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้หรือนวัตกรรมเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของตนเองและของกลุ่ม
8. มีความสามารถในการสืบค้นข้อมูล การประมวลผล แปลความหมาย และการเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
9. มีความสามารถในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน พร้อมทั้งเลือกใช้รูปแบบของสื่อการนำเสนอได้อย่างเหมาะสมคำนึงถึงบุคคลและกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน
10. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ การวัด ประเมินผล การจัดการชั้นเรียน การบันทึกและรายงานผล และการวิจัยในชั้นเรียน
11. สามารถจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย

หลักฐานการเรียนรู้ (กิจกรรมหลัก)

1. สํารวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
3. จัดระบบฐานข้อมูล
4. เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

1

แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำสำคัญเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ
หลักสูตรสถานศึกษาอย่างไร

เรียงลำดับตัวเลือกที่มีความหมายจากกว้างไปแคบ

ก. สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ข. ข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น

ค. กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

เรียงลำดับตัวเลือกที่มีความหมายจากกว้างไปแคบ

ก. สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ข. ข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น

ค. กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ข. ข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น

ค. กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ก. สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ถวัลย์ มาศจรัส และณิชนันท์ ประสงค์. (2549). คู่มือการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: อารักษ์.

ข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศท้องถิ่นซึ่งครอบคลุมทั้งข้อมูลในด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ตลอดจนสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมนั้น ๆ (หน้า 41)

กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง ขอบข่ายของเนื้อหาการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ **สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา** หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ และกำหนดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้สถานศึกษานำไปจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามสภาพความพร้อมและความต้องการของสถานศึกษา (หน้า 40)

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศรวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิภาคประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาและสิ่ง ที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้น ๆ ที่ **สถานศึกษากำหนดขึ้น** เพื่อจะนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง (หน้า 40)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรสถานศึกษา = หลักสูตรท้องถิ่น

รายวิชาเพิ่มเติม 40 ชั่วโมงต่อปี

คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม

หน่วยการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้

จัดการเรียนรู้

ข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น

กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้
ท้องถิ่น

ขอบเขตเนื้อหา

1

แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✓ ความหมาย
- ✓ ขอบข่าย
- ✓ คุณค่า
- ✓ ความสำคัญ
- ✓ หลักการและกระบวนการใช้

แหล่งเรียนรู้ (Learning resource)

สถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

(หน้า 13)

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่พร้อมให้ผู้เรียนได้เข้าไปศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติ หรือเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นจนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

แหล่งเรียนรู้อาจเป็น
สถานที่ บุคคล
ทรัพยากรธรรมชาติ หรือ
กิจกรรมทางสังคมประเพณี
และความเชื่อ

แหล่งเรียนรู้ (Learning resource)

การเรียนรู้นอกห้องเรียนที่แหล่งเรียนรู้นี้ ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้
อย่างมีความสุขเกิดความสนุกสนานมีความสนใจที่จะเรียน

บรรยากาศการเรียนรู้ในสถานที่แปลก
ใหม่ จะช่วยให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รักท้องถิ่นของ
ตนเองมองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อม
ที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่น และเป็นพลเมืองที่ดีของ
ประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แหล่งเรียนรู้ (Learning resource)

สถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

(หน้า 15)

แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น หมายถึง สถานที่สำคัญในท้องถิ่นที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการของสถานที่ บุคคล ให้เห็นเป็นการเฉพาะ และสามารถสืบค้นได้ เช่น โรงเรียน วัด มัสยิด โบสถ์ อนุสาวรีย์ ตลาดด้านการค้า แหล่งชุมชนโบราณ ป้ายจารึก พิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ หรืออาจหมายถึง ปราชญ์ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

แหล่งเรียนรู้ (Learning resource)

สถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

(หน้า 15)

จาก “แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น” แบ่งแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่

1. วัดและพระสงฆ์สำคัญที่เป็นที่เคารพนับถือ
2. โบราณสถาน
3. โบราณวัตถุ
4. เมืองเก่าและชุมชนโบราณ
5. บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์
6. ภูมิปัญญาไทย
7. ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ
8. สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีประวัติศาสตร์

แหล่งเรียนรู้ (Learning resource)

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). ศัพท์ศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน (Resource-based Learning)

วิธีการที่ผู้เรียนดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่มย่อย โดยใช้ทรัพยากรสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นฐาน เช่น ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ ตำรา หนังสือ บทเรียนโปรแกรม ชุดการฝึก การทดลอง ตลอดจนสื่อต่าง ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกหรือพัฒนาขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาหรือเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาครูหรือเพื่อนมากนัก (หน้า 461)

การสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน (Resource-based teaching)

1. การสอนที่จัดให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่มย่อยโดยใช้ทรัพยากร สื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นฐาน เช่น ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ ตำรา หนังสือ บทเรียนโปรแกรม ชุดการฝึก การทดลอง ตลอดจนสื่อต่าง ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกหรือ พัฒนาขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาหรือเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเอง
2. การสอนแบบบรรยายที่ผู้สอนใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างมาก (หน้า 461)

ศูนย์การเรียนรู้ (Resource center)

สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์บริการศาสตร์ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ชาติพันธุ์วิทยา และมหาวิทยาลัยเสมือน ซึ่งเป็นแหล่งวิจัย สาธิต รวบรวมและเก็บวัสดุ สื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ เช่น หนังสือ ตำรา เอกสาร ตำรา คู่มือ แบบฝึกหัด แอบบันทิกเสียง วิกิทัศน์ ฟิล์ม ภาพยนตร์ ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ และมีระบบการสืบค้นเรื่องที่ต้องการ รวมทั้งมีบริการให้คำปรึกษาแนะนำในการแสวงหาและใช้รวมทั้งการผลิตสื่อ อุปกรณ์ และวัสดุการเรียนรู้ต่าง ๆ (หน้า 462)

แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น หมายถึง

สถานที่ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาเขตบริเวณพื้นที่การปกครองเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

สถานที่เป็นได้ทั้งที่เกิดตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีความสำคัญในทางใดทางหนึ่งต่อบุคคลในอาณาเขตบริเวณพื้นที่นั้น รวมถึงบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่นั้นที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพซึ่งส่งผลให้มีความเป็นเอกลักษณ์ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านร่วมกัน

ในลักษณะของวัสดุอุปกรณ์เป็นสื่อที่ได้รวบรวมบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ทั้งหลายที่มีความเฉพาะเจาะจงเกี่ยวข้องกับสถานที่หรือบุคคลในอาณาเขตบริเวณพื้นที่ไว้

ซึ่งทั้งสถานที่ บุคคล วัสดุอุปกรณ์นั้นพร้อมให้ผู้เรียนหรือบุคคลทั่วไปได้เข้าไปรับรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ด้วยการค้นคว้าด้วยตนเอง จากการลงมือปฏิบัติ และเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและเจตคติ

ขอบข่ายของแหล่งเรียนรู้ (ในลักษณะสถานที่)

แหล่งเรียนรู้ที่ช่วยเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรนั้นเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมให้แก่ผู้เรียนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพบเห็นสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนที่มีความหลากหลายทั้งบุคคล ความรู้ สถานที่ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สร้างปฏิสัมพันธ์ ลงมือค้นหา ค้นคว้า ความรู้ด้วยตนเอง พร้อมให้ออกาสผู้เรียนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างทั้งเพื่อนร่วมชั้นและบุคคลในแหล่งเรียนรู้นั้น

การใช้แหล่งเรียนรู้จึงถือได้ว่ามีความจำเป็นต่อหลักสูตรสถานศึกษาเพราะหลักสูตรสถานศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้จัก รักท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นของตนเอง ครูผู้สอนสามารถจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน แบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย (หน้า 41-61) ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ

เป็นแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติเป็นผู้สร้างขึ้น

เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ซึ่งอาจเห็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ทะเล หมู่เกาะ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

2. แหล่งเรียนรู้ที่ถูกสร้างขึ้น

เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรเป็นผู้สร้างขึ้นโดยการคัดสรรรวบรวมข้อมูล สารสนเทศไว้โดยมีจุดประสงค์สำหรับบุคคลทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้า

เช่น พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอสมุด สวนสัตว์

หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเข้าชมได้ตามอัธยาศัย

เช่น วัด พระที่นั่ง สถานที่สำคัญประจำจังหวัด สวนสาธารณะ ศูนย์กีฬา และนันทนาการ อีกประเภทหนึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ทำงานตามปกติของชุมชน บริษัท หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมเพื่อศึกษาดูงานด้วย เช่น โรงงานทอผ้าพื้นเมือง แปลงเกษตรอินทรีย์ของชุมชน สวนพืชสมุนไพร สถานีรถไฟ โรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ประจำตำบล โรงสีข้าว สถานที่ทำงานของทหารหรือตำรวจ